

Поясик Оксана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки і психології
Коломийського ННІ ДВНЗ ПНУ імені Василя Стефаника

ВИШИВАНКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ ГОРЯН:

ТРАДИЦІЇ ВІЗЕРУНКІВ

Ключові слова: вишивання, гуцульська вишивка, техніка вишивання.

Одним із найбільш масових, улюблених видів українського народного мистецтва є вишивання. Це унікальний вид народної творчості, котрий втілює духовне джерело українського народу та дарує нам багатство його творчих сил. Для українця вишиванка – не просто мистецтво. Це щось дуже особливе: особисте, рідне, святе. Вишивка – як символ, який зберігає його коріння, ідентичність, розуміння себе. Це наша історія, міфологія, релігія, давнє мистецтво наших предків, душа нашого народу. Та більше того, у вишивці зашифровано наш генетичний код. В Україні вишивати вміли в усіх регіонах. Кожна область, інколи навіть село володіли своїми унікальними техніками вишивання. Дівчаток із наймолодшого віку привчали до вишивання.

Вишивка, зокрема гуцульська, допомагає досягнути і зберегти традиції матеріально-духовних, художньо-стильових канонів вишивання з її давніми магічними символами. Місце та роль вишивки в житті людини в обрядоворитуальній сфері освячені віковими традиціями, відлуння яких дійшло до сьогодення. Вона використовувалася зазвичай як оберіг від хворіб, лиха, як побажання добра та щастя.

Вишивкою як найулюбленішим та найпоширенішим видом народного мистецтва завжди прикрашали одяг (жіночі та чоловічі сорочки, кептарі, кожухи, сердаки, чоловічі штани (гачі)), рушники, скатерті, наволочки на подушки, простині та ін. Наприкінці ХІХ та початку ХХ століть для вишивання використовували нитки з вовни чи льону, які власноруч пряли жінки, пізніше шовкові, металеві, срібні, золоті нитки, муліне. Інколи одяг доповнювали бісером, коралами, гудзиками, головками металевих цвяхів.

Багатство гуцульської вишивки демонструється в різновиді технічного виконання. Володимир Шухевич у своїй фундаментальній праці «Гуцульщина» подає 12 технік гуцульської вишивки: низинка двох видів, стебнівка, плетінка, обмітка, кіска, шов «поперек голки» («ключка»), штапівка («решітка»), настилування («соснівка»), («хрестик»), двостороння стебнівка («шнурок плетений», «мережка-цирка»). Колекції сорочок з Гуцульщини та Покуття дають можливість стверджувати, що такі техніки вишивання, як поверхневий кучерявий шов, виколювання тощо є чи не найстарішими і на сьогодні

призабутими. Поширена техніка вишивання – низинка. Напевно, жодна з усіх технік вишивання впродовж багатьох років не зазнала такого складного процесу кристалізації художньо-стильових канонів, як низь. Цій техніці притаманний високий рівень художньо-технічної майстерності. У старих зразках вишивок контур мотивів завжди виконувався чорною ниткою, а сам узір, візерунок і фон – кольоровими. Локальна художня особливість гуцульської вишивки – в поліхромному й орнаментальному рішенні. На кожному виді ноші використовувалися відповідні техніки вишивання. Так, вуставки сорочок прикрашалися низью, хрестиком, циркою, перемітки – стебнівкою, сердаки, кожухи й онучі – кіскою, штапівкою [2, с. 42].

Здавна вишивки на Гуцульщині відзначались строкатою багатоколірністю та різноманітною геометричною орнаментикою. Вона включає в себе прості мотиви і складні фігурні елементи, мотиви-комплекси. Це ромб, напівромб, по-різному поєднані в горизонтальному або вертикальному напрямках. Це виразно проявляється в декорванні жіночих сорочок, особливо їх рукавів. Згідно з розміщенням вишивок на рукавах, сорочки можна поділити на дві групи: сорочки, у яких вишиті уставки та манжети й ті, у яких вишита вся площа рукавів між ними. Вишивка розташована на уставках, манжетах, на всій площині рукава, а 108 також на обшивці довкола горловини та на пазусі. Вишивка виконана вовняними нитками. Мотив, що переважає в орнаментиці, – круглі квіткові розети, вписані у восьмикутник на уставках. Такі ж мотиви, тільки без обрамлення, заповнюють густо цілу довжину рукава [1].

Крім ромба, поширені в традиційному геометричному орнаменті гуцульської вишивки квадрат, трикутник, круг, косоподібна фігура, хрести, зубці, кучері, меандр, плетінка тощо. Ці основні геометричні фігури створюють у різних поєднаннях стрічкові композиції. Усі ці мотиви відомі в мистецтві східних слов'ян уже в X–XIII століттях. Один із них – це геометризація рослинних та інших образотворчих форм, а також трансформація в геометричні мотиви зображень людей, звірів, птахів, рослин тощо.

У гуцульській вишивці збереглися геометризовані антропоморфні, зооморфні мотиви. Вони чітко простежуються у вишивках верхнього жіночого одягів: на сердаках, кептарях, кожухах та гуглях. Типовою композицією гуцульської вишивки є різні за шириною стрічкові смуги, котрі розташовані строго симетрично, згідно з орнаментальною сіткою, створеною з комплексу горизонтальних, вертикальних, скісних, прямих і кривих ліній, що обґрунтовують відповідні орнаментальні ритми. Наступні, легкі стрічкові композиції вишивок розміщені на місцях зшивання окремих частин одягу: рукавах сердаків, кожухів, мант, низу холошів, по краях онуч, капчурів. Для Гуцульщини є характерними розеткові та квадратні композиції з численними варіантами контурного обрамлення. Розглянуті види вишивок розкривають

складну систему орнаментики, властивої для тієї чи іншої техніки виконання, матеріалу та призначення [2, с. 43].

Отож, характерними рисами гуцульської вишивки є геометричний орнамент, а кольорова гама – від червоно-жовтого до зеленого кольору. Техніка вишивання теж різна – від гладі, низинки до хрестика. Вишиванки переходили у спадок від старшого покоління до молодшого і стали чудовим проявом духовного становлення українського народу.

Література:

1. Гуцульське жіноче вбрання 100 років тому. URL: <https://inlviv.in.ua/suspilstvo/statti/gutsulske-zhinoche-vbrannya-100-rokiv-tomu-video>
2. Ткачук Я. Гуцульська вишивка та покутська вишивка. Гуцульська вишивка в колекції НМНМГтаП імені Й. Кобринського. Монографія/ Заг. ред.: О. Никорак; відповідальна за випуск: Л. Лихач. Київ : Родовід, 2010. С. 42–59.